

İXTİSAS SEÇİMİNDƏ KARYERA MƏSLƏHƏTİ XİDMƏTİNİN ƏHƏMİYYƏTİ

Cəmaləddin Quliyev,

*Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin tabeliyində
Dövlət Məşğulluq Agentliyinin İdarə Heyətinin sədr müavini
e-mail: jamaladdin.guliyev@sosial.gov.az*

UOT: 33

Xülasə. *Sürətlə inkişaf edən əmək bazarının tələbləri çərçivəsində geniş karyera seçiminin təklif edildiyi bir zamanda düzgün karyera seçimi etmək hər bir şəxsin arzusudur. Bu baxımdan karyera seçimi zamanı əmək bazarının dinamikasının öyrənilməsi, şəxsin daxili potensialının qiymətləndirilməsi, bu seçimə valideynlərin təsirinin, onun maraq və bacarıqlarının düzgün dəyərləndirilməsi müstəsna rola malikdir. Şəxsin karyera yolunda özünü müəyyən etməsində ona dəstək olan, istiqamət verən, karyera seçimində vacib keyfiyyətlərinin aşkarlanmasında peşəkar xidmət hesab edilən karyera məsləhəti xidmətinin göstərilməsinə ehtiyac vardır. Məqalədə geniş karyera seçiminin mövcud olduğu əmək bazarında karyera məsləhəti xidmətinin aparılmasının əhəmiyyətindən, şəxslərin düzgün peşəyə yiyələnmələri üçün onlara bələdçilik edəcək mütəxəssislərin olmasının vacibliyindən danışılır.*

Açar sözlər: *ixtisas seçimi, karyera məsləhəti, əmək bazarı, abituriyent, məktəbdənkənar fəaliyyət, beynəlxalq təcrübə.*

Key words: *choice of specialty, career advice, labor market, applicant, extracurricular activities, international experience.*

Ключевые слова: *выбор специальности, профориентация, рынок труда, абитуриент, внеучебная деятельность, международный опыт.*

Mövcud əmək bazarının dinamikası gənclərə gələcək karyeralarını müəyyən etmək üçün kifayət qədər geniş seçim imkanı verməsi ilə səciyyələnir. Belə ki, hazırda tibb, hüquq, mühəndislik və s. kimi ənənəvi ixtisaslar karyera seçimi zamanı öz prioritetliyini itirməkdədir. Həmçinin yeni peşələrin yaranması karyera istiqamətini müəyyən etməkdə əlverişli fürsətlər yaratmaqla bərabər, çoxşaxəli karyera yolları arasında qərar vermək prosesini çətinləşdirməkdədir.

XXI əsrdə dünyanın daha da sürətlə qloballaşması əmək bazarının da eyni tempdə beynəlxalq müstəviyə keçməsinə və distant peşələrin aktuallaşmasına səbəb olmuşdur. Əmək bazarında olan dəyişikliklərdən əlavə, karyera seçimində həssas yanaşılmalı məqamlardan biri valideynlərin övlad-

larının gələcək həyatlarına, xüsusən də karyera seçimlərinə birbaşa təsir göstərmələridir. Valideynlər övladlarının həyat yolunda ilk bələdçilər olmalarına baxmayaraq, bəzən onların arzularından və potensiallarından xəbərsiz olurlar. Bəzi hallarda isə valideynlər karyera arzularını övladlarının vasitəsilə həyata keçirtmək üçün onların ixtisas seçiminə təsir göstərməkdən belə çəkinmirlər.

Yuxarıda qeyd olunan məqamlar – karyera seçimində valideynlərin təsiri, həmçinin əmək bazarının dinamik inkişafı və sürətli dəyişimi səbəbi ilə ixtisas və peşə seçimi ilə əlaqədar araşdırma apara bilən, təhlil və karyera yolunun inkişafında strateji plan tərtib edə bilən mütəxəssislərin hazırlanmasını zəruri hala gətirmişdir. Bu mütəxəssislər **“karyera məsləhətçisi”** və ya **“karyera bələdçisi”** adlanır.

Karyera məsləhəti şəxsin dəyərlərini, bacarıqlarını, maraqlarını, bir sözlə, potensialını aşkarlamağı təmin edən, eləcə də karyera planının inkişafına kömək edən peşəkar xidmət hesab edilir. Bu xidməti göstərən **karyera məsləhətçiləri** isə yeniyetmələrin bir şəxsiyyət kimi formalaşmalarına dəstək ola biləcək dəyərlər, maraqlar, güclü və zəif cəhətlər, bacarıq və istedadlarının aşkar edilməsində, eyni zamanda ali təhsil və düzgün peşəyə yiyələnmələri üçün onlara bələdçilik edən mütəxəssislərdir. Abituriyentlər universitetə hazırlıq mərhələsində və ixtisas seçimi mövzusunda hiss, düşüncə, fikir və narahatlıqlarını çox rahat şəkildə karyera məsləhətçiləri ilə bölüşə və peşəkar dəstək ala bilirlər.

İxtisas seçimi prosesi və bu prosesin insan həyatındakı əhəmiyyəti

Abituriyentlərin ixtisas seçimi mərhələsi onların karyera səyahətinin əsas bir addımı kimi qiymətləndirilir. Bu proses bir çox əlaqəli məqamları əhatə edir və şəxsin gələcək karyerasına əhəmiyyətli təsir göstərir, onun daxili potensialının qiymətləndirilməsi nəzərdə tutulan məqamların ən mühümünü hesab olunur. Çünki daxili potensialın, xüsusilə maraq və bacarıqların doğru dəyərləndirilməsi uyğun ixtisasın seçilməsində müstəsna rola malikdir. Bu təhlil şəxsin özünü tanıması və karyera yolunda öz istiqamətini müəyyən etməsi baxımından önəmlidir. Digər mühüm məqam isə uyğun ola biləcək ixtisasları ətraflı şəkildə araşdırmaq və müxtəlif təhsil müəssisələrinin proqramlarını müqayisə etməkdir ki, bunlar da gələcəkdəki təhsil və karyera üçün əhəmiyyətli bir addımdır.

İxtisas seçimində qərarvermə prosesi şəxsin maraqları, karyera istəkləri və bacarıqlarının inkişafı kimi amillər nəzərə alınmaqla və müxtəlif perspektivləri araşdırıldıqdan, həmçinin ediləcək seçimin şəxsin karyera inkişafına uzunmüddətli faydaları hesablandıqdan sonra həyata keçirilməlidir. Onu da qeyd edək ki, şəxsin təyin etdiyi karyera hədəfləri ilə seçilmiş ixtisas arasında uyğunluq uzunmüddətli uğur qazanılması baxımından çox vacibdir. Bu uyğunluq şəxsi məmnuniyyəti artırır və uğuru təşviq edir. İxtisas seçimi gənclərin gələcək həyatlarını formalaşdıran üstün dərəcədə önəm daşıyan bir prosesdir.

İxtisas seçimi zamanı üzləşilən çətinliklər

Qlobal miqyasda düzgün ixtisas seçmək abituriyentlərin qarşılaşdığı ən böyük problemlərdən

birdir. Karyera inkişafında düzgün bünövrənin qoyulmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edən bu seçimin əsas komponentlərini yerli və beynəlxalq təcrübə əsasında tədqiq etmək mövcud və ehtimal olunan problemlərin həllinə fərqli prizmalardan baxmaq imkanı verir. İxtisas seçimində mövcud çətinliklərdən bəziləri aşağıdakılardan ibarətdir:

Mentor dəstəyinin olmaması: İxtisas seçiminin doğruluğu seçilən ixtisasın şəxsin daxili potensialı ilə uyğunluq nisbətində dəyərləndirilməli, onun istəkləri, qorxuları, maraqları, güclü və zəif cəhətləri kimi xarakterik xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq müəyyən edilməlidir. Süni intellektin sürətli inkişafı ilə birlikdə gələcəyin əmək bazarında yeni peşələrin və müxtəlif çalışma prinsiplərinin yaranması müşahidə olunur. İntellektual və emosional zəka, həmçinin yumşaq bacarıqlar əsasında formalaşan gələcək əmək bazarı özünəməxsus xarakterik xüsusiyyəti ilə səciyyəvi hal alır. Bu mənada ixtisas seçimi zamanı lokal və qlobal riskləri təhlil edə bilən, fərdin əmək qabiliyyətlərini effektiv tətbiq edə bilməsi üçün əlverişli mühitləri aşkarlaya bilən və karyera planlamasında strateji hədəfləri təyin edə bilən mütəxəssislərin mövcudluğuna ehtiyac vardır.

Maddi vəziyyət: Maddi vəziyyətin qənaətbəxş olmaması ixtisas seçimi zamanı abituriyentin qərarına mənfi təsir göstərən amillərdən biridir. Təhsil haqqının yüksək olması, yeni həyat şəraitinin yükləmiş olacağı iqtisadi öhdəliklər, təqaüd imkanlarının olmaması kimi amillər ixtisas seçimində qərarvermə prosesinə önəmli dərəcədə təsir edir.

Vitrin məqsədlər: İxtisas seçimi zamanı da kütlə psixologiyasının təsir gücünü bariz şəkildə görmək mümkündür. Bir çox hallarda, xüsusən də nə istədiyini müəyyən edə bilməyən gənclər toplum arasında daha çox tanınan və bir çox həmyaşıdlarının meyil göstərdiyi ixtisasları belə demək mümkündürsə, kortəbii şəkildə seçirlər. İxtisas seçiminin gələcəkdə hansı tipdə işlə məşğul olmağı ilə əlaqəliliyinin vacibliyini dərk etməkdən daha çox başqaları ilə eyni yolu qət etmək, oxşar maraqlara uyğun seçimlər etmək yeniyetmə dövrünün səciyyəvi xarakteridir.

Uğursuzluq qorxusu: Yeni bir həyata qədəm qoymaq, özü ilə birlikdə “bacara bilməmək” düşüncəsini yarada bilər. Lakin bu düşüncəyə təslim olaraq qərar vermək karyera inkişafının yolunun başlanğıcında yanlış addım atmağa gətirib çıxara bilər. Uğursuzluq düşüncəsinə səbəb olan qor-

xular aşağıdakılar ola bilər:

- öz maraq və arzularına görə ixtisas seçdikdə həmin ixtisasa uyğun əmək bazarında iş tapa bilməmək;
- öz potensialını yetərinə qiymətləndirə bilmədiyi üçün yeni yaranmış, yaxud çətin görünən ixtisaslar üzrə təhsil ala bilməyəcəyini hesab etmək, nəticə etibarilə tələbatı getdikcə azalan ixtisaslara yönəlmək;
- komfort zonadan çıxma bilməmək, yeniliyə açıq ola bilməmək.

İxtisas seçimi zamanı qarşıya çıxan çətinlikləri həll etmək üçün beynəlxalq təcrübə

İxtisas seçimi zamanı üzləşilən çətinliklərin həlli istiqamətində dünya ölkələri bu və ya digər formada bir-birinin təcrübəsindən müəyyən mənada faydalanır. Azərbaycanda da beynəlxalq təcrübənin öyrənilərək milli təhsil modelinə adaptasiya olunması təhsil inkişafı strategiyasına tam uyğun gələ bilər. Bu mənada bir neçə ölkənin ixtisas seçimində yaranan problemlərin həlli istiqamətində həyata keçirdiyi təhsil islahatı nümunələrini araşdırmaq məqsəduyğun hesab edilir. Beynəlxalq təcrübənin ixtisas seçimi zamanı qarşılaşılan çətinliklərin həllinə kömək edə biləcəyi bir sıra təcrübə və yanaşmalar mövcuddur:

1. Karyera məsləhəti xidmətləri. Bir çox ölkələr məktəblər daxilində və ya kənar təşkilatlar vasitəsilə karyera məsləhəti xidmətləri təklif edirlər. Bu xidmətlər məktəblilərə müxtəlif karyera yolları, o cümlədən tələb olunan təhsil, iş perspektivləri və potensial əməkhaqqı aralıqları haqqında məlumat verir. Karyera məsləhətçiləri məktəblilərə gələcək ixtisasları ilə bağlı daha məlumatlı qərarlar qəbul etmək üçün onların maraqlarını, bacarıqlarını və dəyərlərini müəyyən etməyə kömək edir.

2. Təcrübə proqramı və iş təcrübəsi imkanları. Təcrübə proqramı və iş təcrübəsi imkanları şagirdlərə müxtəlif sahələrdə praktiki təcrübə qazanmağa imkan verir. Təcrübələrdə və ya iş yerlərində iştirak etməklə məktəblilər müxtəlif karyera seçimlərini araşdırma, yeni bacarıqlar inkişaf etdirə və maraq dairələri üzrə peşəkarlarla əlaqə qura bilərlər. Bu proqramlar müxtəlif sahələr haqqında vacib fikirlər verir və məktəblilərə ixtisasları ilə bağlı daha məlumatlı qərarlar qəbul etməyə kömək edir.

3. Karyera kəşfetmə seminarları və tədbirləri. Məktəblər və təşkilatlar tez-tez karyera kəşfetmə seminarları, yarmarkalar və məktəblilərin müxtəlif karyera seçimləri haqqında birbaşa peşəkar-

lardan öyrənə biləcəkləri tədbirlər təşkil edirlər. Bu tədbirlərə məktəblilərin maraqlarını və bacarıqlarını kəşf etməyə kömək etmək üçün qonaq spikerlərin çıxışları, panel müzakirələri və interaktiv fəaliyyətlər daxil ola bilər.

4. Onlayn karyera testləri və resursları. Məktəblilərə müxtəlif karyera yollarını kəşf etməyə, eləcə də onların güclü tərəflərini, maraqlarını müəyyən etməyə kömək etmək üçün müxtəlif onlayn platformalar və resurslar mövcuddur. Bu platformalar məktəblilərə ixtisasları ilə bağlı əsaslandırılmış qərarlar qəbul etməyə kömək etmək üçün karyera qiymətləndirmə testləri, şəxsiyyət testləri, məlumat resursları təklif edir.

5. Mentorluq proqramları. Mentorluq proqramları məktəbliləri öz maraqlı olduqları sahələrdə müxtəlif karyera variantlarını araşdırarkən rəhbərlik, məsləhət və dəstək verə biləcək peşəkarlarla qarşılaşdırır. Mentorlar öz təcrübələrini bölüşə, müxtəlif sahələrə dair fikirlər təklif edə və məktəblilərə ixtisas seçimində çətinlikləri həll etməyə kömək edə bilərlər.

6. Həmyaşıdlara dəstək qrupları. Məktəblər daxilində həmyaşıdlara dəstək qrupları və ya klublar məktəblilərə karyera maraqlarını müzakirə etmək, resursları bölüşmək və bir-birindən öyrənmək imkanları yarada bilər. Bu qruplar məktəblilərin müxtəlif ixtisas seçimlərini araşdırma bildiyi və həmyaşıdlarından təşviq ala biləcəyi dəstəkləyici mühit yaradır.

7. Dərsdənkənar fəaliyyətlər. Klublar, idman komandaları və könüllü təşkilatlar kimi məktəbdənkənar fəaliyyətlərdə iştirak etmək məktəblilərə yeni bacarıqlar inkişaf etdirməyə, maraqlarını və potensial karyera yollarını kəşf etməyə kömək edə bilər. Bu fəaliyyətlər praktiki təcrübə qazanmaq və hərtərəfli bacarıq dəstəyini inkişaf etdirmək üçün dəyərli imkanlar yaradır. Bu beynəlxalq təcrübə və yanaşmaları tətbiq etməklə məktəblilərə ixtisas seçimi prosesində kömək etmək və gələcək karyera yolları ilə bağlı əsaslandırılmış qərarlar qəbul etmələrinə dəstək göstərmək mümkündür.

Dövlət Məşğulluq Agentliyinin Mərkəzi Karyera filialının ixtisas seçimi prosesi üçün həyata keçirdiyi xidmətlər

Mərkəzi Karyera filialının ixtisas seçimi mərhələsində və daha öncəsində məktəbli və abituriyentlərin maarifləndirilməsi istiqamətində həyata keçirdiyi layihələrə – “İxtisas bələdçisi”, “Səy-

yar məsləhət", "Kəndimə gəl!", "İxtisas saati", "Gələcəyə birlikdə", "İxtisas bələdçisi forumu", "Abituriyent dəstək xətti", "Alo Karyera" dəstək xidməti və başqaları aiddir. Bu layihələrin həyata keçirilməsində əsas məqsəd məktəbliləri ixtisas seçimində öz potensiallarını kəşf etmə, karyera məqsədi təyin etmə, fəaliyyət planı hazırlama kimi təməl biliklərlə tanış etmək və peşələrin gələcək perspektivləri haqqında məlumatlandırmaqdan ibarətdir.

Gələcəyə baxış və gözlənilən nəticə

Gələcəyin dinamik əmək bazarının dəyişkən tələblərinə cavab verə biləcək, ilk olaraq adaptasiya bacarığı olmaqla yanaşı, bərabər sərt və yumşaq bacarıqlara malik olan kadrların hazırlanması və nəticə etibarilə məşğulluq səviyyəsinin artırılması üçün kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi zəruri xarakter daşıyır. Sözügedən Karyera filialının üzərinə götürdüyü karyera inkişafı missiyası, məhz bu məqsədə xidmət edir.

Nəticə. Karyera planlaması çərçivəsində ixtisas seçimi və bu seçimin karyera yolunun inkişafına mümkün faydalarını nəzərə almaqla fəaliyyət istiqamətini məktəblərə yönəltmək, məktəblilərin təhsil və karyera xəyallarının sərhədlərini genişləndirmək, potensiallarını zənginləşdirmək üçün təxirəsalınmaz inkişaf proqramları təşkil olunmalıdır. Bununla yanaşı, övladlarının inkişaf prosesində önəmli rol oynayan valideynlər üçün ixtisas seçimi və karyera planlaması mövzusunda maarifləndirici təlim və tədbirlər həyata keçirilməlidir. Əmək bazarında peşələrin daim dəyişimi və yenilənməsi, universitetlərin çoxçeşidli ixtisaslar təklif etməsi, həyat fəaliyyətimizə təsir edən biləcək daxili və xarici amillərin mövcud olması, eyni zamanda bütün bunların nəticəsində qərarvermə prosesinin mürəkkəbləşməsi gənclər üçün karyera məsləhəti dəstəyinin göstərilməsini şərtləndirir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- 1.<https://perfectessaywriting.com/blog/biggest-challenges-of-picking-a-college-major>
- 2.<https://www.ukcareersfair.com/news/major-problems-college-students-face-in-choosing-a-career>
- 3.<https://www.nber.org/reporter/2021number2/new-approaches-understanding-choice-major>
- 4.<https://www.polygence.org/blog/career-exploration-activities-for-students>
- 5.<https://www.bls.gov/careeroutlook/2015/article/career-planning-for-high-schoolers.htm>

6.<https://www.nacweb.org/internships>

7.<https://ojjdp.ojp.gov/nmrc-mentoring-enhancing-career-interests.pdf>

J.Guliyev

The importance of career consultation service while choosing specialization

Abstract

It is every individual's dream to make the right career choice at a time when a wide range of career options are offered within the demands of the rapidly evolving labor market. In this regard, studying the dynamics of the labor market during career choice, assessing the internal potential of a person, the influence of parents on this choice, and the correct evaluation of his interests and skills have an exceptional role. There is a need to provide a career counseling service, which is considered a professional service that supports and guides a person in his self-determination in his career path, and identifies his important qualities in career choice. The article talks about the importance of career counseling services in the labor market, where there is a wide choice of careers, and the importance of having specialists who will guide people to acquire the right profession.

Дж.Гулиев

Важность услуги профориентации в выборе специализации

Аннотация

Сделать правильный выбор карьеры – мечта каждого человека в то время, когда предлагается широкий выбор карьерных возможностей в соответствии с требованиями быстро развивающегося рынка труда. В связи с этим исключительная роль принадлежит изучению динамики рынка труда при выборе профессии, оценке внутреннего потенциала человека, влияния родителей на этот выбор, правильной оценке его интересов и способностей. Возникает необходимость предоставления услуги профориентации, которая считается профессиональной услугой, поддерживающей и направляющей человека в его самоопределении на карьерном пути, выявляющей его важные качества при выборе профессии. В статье говорится о важности услуг профориентации на рынке труда, где существует широкий выбор профессий, а также о важности наличия специалистов, которые помогут людям приобрести нужную профессию.